

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Treća fantazija u d-molu, KV 397

Andante – Adagio – Presto – Tempo primo – Allegretto

Četvrta fantazija u c-molu, KV 475

Adagio – Allegro – Andantino – Più allegro – Tempo primo

Jedanaesta sonata u A-duru, KV 331

Andante grazioso: Tema – Varijacije I – VI

Menuetto – Trio

Alla turca. Allegretto

FRÉDÉRIC CHOPIN

Tri mazurke, op. 59

Mazurka u a-molu, op. 59, br. 1

Mazurka u As-duru, op. 59, br. 2

Mazurka u fis-molu, op. 59, br. 3

Druga sonata u b-molu, op. 35

Grave – Doppio movimento

Scherzo

Marche funèbre: Lento

Finale: Presto

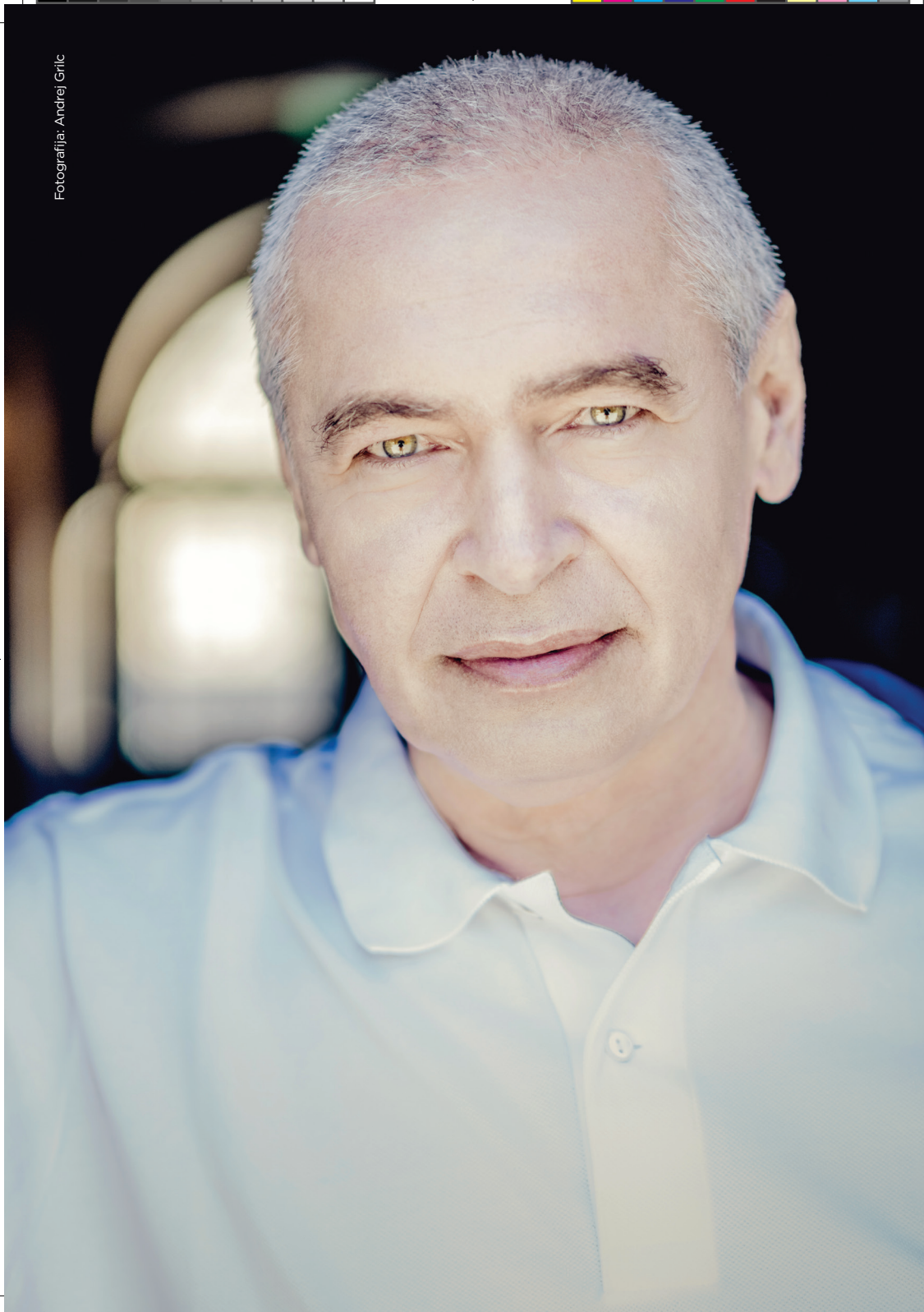
IVO POGORELIĆ, glasovir

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU

23/24

1

Fotografija: Andrej Grlic

IVO POGORELIĆ

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU

23/24

3

Legendarni pijanist Ivo Pogorelić obilježio je klasičnu glazbenu scenu našega vremena. Jedinstveni talent i inovativni pristup djelima uvrštavaju ga među najoriginalnije glazbene osobnosti današnjice. Njegov istraživački duh, kojim otkriva nova područja glazbene ekspresije, utjelovljen je u pijanizmu najviše razine, raskošne virtuoznosti i tehničkog majstorstva. Sugestivnim interpretacijama, oblikovanima profinjenim glazbenim ukusom, rijetkim u današnje doba, proširio je obzore tumačenja i razumijevanja glasovirske literature, postavljajući nove standarde pijanističkih interpretacija. Zahvaljujući beskompromisnim umjetničkim kriterijima i predanoj potrazi za idealnim izričajem, Pogorelić je, u više od četiri desetljeća koncertiranja i snimanja, ostvario autentična postignuća, koja cijene i publika i struka, dok su njegovi nastupi diljem svijeta stekli status željno iščekivanih događaja.

Rođen u Beogradu 1958. godine u obitelji glazbenika, **Ivo Pogorelić** počeo je glazbeno školovanje kao sedmogodišnjak, ostvarivši prvi solistički koncert kad mu je bilo deset godina. Nakon prvih glazbeničkih koraka u Beogradu, 1970. preselio se u Moskvu i sljedećih deset godina proveo školujući se najprije na Središnjoj specijalnoj glazbenoj školi pri Konzervatoriju *Petar Iljič Čajkovski*, a potom, od 1975. do 1980., na Moskovskom konzervatoriju. Velika promjena u njegovu glazbeničkom razvoju bio je susret s uglednom gruzijskom pijanisticom i pedagoginjom Alizom Kezeradze, s kojom je 1976. počeo intenzivnu i plodnu profesionalnu suradnju. Zahvaljujući njezinoj poduci o osnovama zapadne tradicije ruske pijanističke škole, čije je temelje potkraj 19. stoljeća postavio posljednji učenik Franza Liszta, Aleksandar Siloti, a koje su u 20. stoljeće prenijele Nina Plescejeva i Aliza Kezeradze, Pogorelić je redefinirao svoju tehniku, usvajajući znanja koncentrirana u mnogim slojevima iskustva različitih generacija istaknutih pijanista. Ekskluzivnost tako stečenoga znanja, prema generacijskoj liniji – sedmi nakon Beethovena i peti nakon Liszta – ono je što ističe Pogorelića i osigurava mu posebno mjesto u povijesnoj konstelaciji svjetskoga pijanizma.

Prve velike uspjehe Pogorelić je iskusio sredinom sedamdesetih godina 20. stoljeća, kad je 1975. pobijedio na državnom natjecanju u Zagrebu te nakon toga snimio svoj prvi LP album za etiketu Jugoton, s djelima Debussyja, Prokofjeva i Kelemena. Koncertnu aktivnost intenzivirao je 1978., kad je održao dvomjesečnu turneju po Sjedinjenim Američkim Državama, kao solist uz Dubrovački festivalski orkestar. Pobjeda na pijanističkom Natjecanju *Alessandro Casagrande* u Terniju bila je prvi važni međunarodni uspjeh, što mu je omogućilo niz koncerata u talijanskim glazbenim središtima, poput Napulja i Milana, festivala Spoleto i drugih. Još je veću pozornost svjetske javnosti privukao 1980. kao laureat prestižnoga 14. Međunarodnog pijanističkog natjecanja u Montréalu, u čijem je finalu spektakularno izveo *Treći glasovirski koncert* Sergeja Prokofjeva. Iste godine sudjelovao je na 10. Međunarodnom pijanističkom natjecanju *Fryderyk Chopin* u Varšavi, na kojemu je, iz razloga koji nikad nisu do kraja

**LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU**

23/24

4

razjašnjeni, eliminiran prije finala. Ta kontroverzna i neutemeljena odluka rezultirala je nezadovoljstvom pojedinih članova žirija, koji su prosvjedujući napustili natjecanje; pijanistica Martha Argerich svoju je odluku o odlasku objasnila time što je Pogorelića nazvala genijem. Taj je događaj, kao nijedan prije u povijesti glazbenih natjecanja, odjeknuo diljem svjetske glazbene javnosti koja je Pogorelića smatrala pravim pobjednikom natjecanja.

Na krilima golemoga zanimanja koje je pobudio, zahvaljujući nekonvencionalnim interpretacijama, zadivljujućoj tehnici i inovativnom pristupu pijanističkoj literaturi, Pogorelić je stekao reputaciju pijanista izvanrednih mogućnosti i, iznad svega, suvremenog duha. Odazivajući se pozivima brojnih uglednih koncertnih organizatora, počeo je intenzivan niz koncerata u Europi, Sjevernoj Americi, Australiji i Japanu. Nakon prvoga nastupa u njujorškom Carnegie Hallu 1981., slijedile su senzacionalne izvedbe na najvažnijim koncertnim podijima svijeta, solističke i uz ugledne orkestre, poput Berlinske i Bečke filharmonije, Londonskog, Bostonskog i Čikaškog simfonijskog orkestra, Njujorške i Losanđeleske filharmonije, orkestara Tonhallea i Concertgebouwa te s vodećim dirigentima, poput Claudija Abbada, Seijija Ozawe, Charlesa Dutoita, Marissa Jansonsa...

Istovremeno se posvetio studijskom snimanju. Prvi album koji je snimio za Deutsche Grammophon (1981.), *Chopin Recital*, postao je najprodavaniji ubrzo nakon objave, a sljedeće godine je, kao ekskluzivni umjetnik Deutsche Grammopona, počeo snimati kontinuirano. Njegova bogata diskografija, koja do danas sadrži 16 albuma i tri videoizdanja s izvedbama skladbi širokoga repertoarnog raspona, od barokne glazbe do djela skladatelja 20. stoljeća, jedinstvena je u pogledu dosljednosti interpretativnog koncepta svakog albuma. Ta izvanredna izdanja antologijske vrijednosti i kulturnog statusa stekla su brojne poklonike diljem svijeta, zadržavši se u izdavačevu katalogu godinama, u mnogim reizdanjima, čak i nekoliko desetljeća nakon prvoga objavljivanja.

Njegujući Pogorelićev kulturni status, Deutsche Grammophon je 2006. objavio dvostruki CD s kompilacijama njegovih interpretacija, naslovljen *The Genius of Pogorelich*, a 2015. slijedio je *box set*, četrnaest CD-ova sa snimkama nastajalima od 1981. do 1998. godine. Taj cjeloviti uvid u njegovu jedinstvenu diskografiju ovjenčan je francuskom nagradom *Diapason d'Or* za cjelokupan doprinos diskografiji klasične glazbe.

Uz plodnu, dugovječnu i raznovrsnu profesionalnu karijeru, Ivo Pogorelić aktivan je i na području društvene angažiranosti, prije svega u humanitarnom radu i pomaganju mladim umjetnicima. U Zagrebu je 1986. utemeljio Zakladu za mlade glazbenike, s ciljem financiranja njihova školovanja u inozemstvu, a 1989. u Bad Wörishofenu u Njemačkoj pokrenuo je međunarodni festival koji je, tijekom devetogodišnjega postojanja, ispunjavao zadaću podupiranja mladih glazbenika, kao i ansambala i orkestara, na njihovu putu prema međunarodnoj afirmaciji. Za svestrani angažman u promicanju najviših

vrijednosti u kulturi, umjetnosti i obrazovanju u najširem međunarodnom kontekstu, 1988. imenovan je UNESCO-ovim ambasadorom dobre volje, kao prvi klasični glazbenik koji je ponio taj naslov. U svojim daljnjim doprinosima podizanju profesionalnih kriterija i vrijednosti na području glasovirske umjetnosti, 1993. osnovao je *Ivo Pogorelich International Solo Piano Competition* u Pasadeni u SAD-u. Cilj toga natjecanja, bez dobnog ograničenja za sudionike i s nagradnim fondom od 150.000 američkih dolara, jest omogućavanje laureatima razvoj umjetničkoga potencijala, kako bi postali koncertni glazbenici najvišega ranga. Po uzoru na manifestacije u Bad Wörishofenu i Pasadeni, 2016. godine uspostavljeno je i *Manhattan International Music Competition* u Carnegie Hallu u New Yorku, čiji je Pogorelić počasni predsjednik, a glavna nagrada nosi njegovo ime.

Kultivirajući duh europske kulturne tradicije kojoj pripada sa svim pijanističkim naslijeđem i umjetničkim doprinosima, Pogorelić nastavlja izvoditi kapitalna djela solističke i koncertne literature na pozornicama Europe, Sjeverne i Južne Amerike te Dalekog istoka. U središtu njegova impresivnog repertoara, na koji neprestano dodaje nova djela, posljednjih su godina opsežni ciklusi R. Schumanna, J. Brahmsa, C. Debussyja, M. Ravela, S. Rahmanjinova, I. Stravinskog, F. Chopina i F. Schuberta.

U sezoni 2018./2019., u kojoj je Ivo Pogorelić obilježio 60. rođendan i 40 godina umjetničkog djelovanja, japanska mreža NHK posvetila mu je dokumentarni film snimljen na povijesnim lokacijama grada Nare, koji je 2018. godine slavio dvadeset godina na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine. Godine 2019. Ivo Pogorelić snimio je za nakladničku kuću Sony Classical nosač zvuka s dvije Sonate za glasovir Ludwiga van Beethovena (op. 54 i op. 78) i Sonatu br. 2, op. 36 Sergeja Rahmanjinova.

Koncertna aktivnost Ive Pogorelića u sezoni 2022./2023. obuhvatila je nastupe u zemljama Europe i Azije (Japan i Tajvan). Od mnogobrojnih koncerata spomenimo koncertne nastupe po gradovima Španjolske i Italije, niz koncerata u Tokiju, kao i trijumfalni nastup u Berlinu, u Berlinskoj filharmoniji, koji je popraćen panegiricima glazbene kritike i oduševljenim prijamom publike. Koncertnu sezonu 2022./2023. maestro Pogorelić nastavio je nastupima u Parizu i Münchenu, a kruna sezone bila je velika koncertna turneja po gradovima Kine. Također, predviđa se snimanje trećega nosača zvuka za diskografsku kuću Sony Classical.

Evo i nekoliko ulomaka iz recenzija najnovijega nosača zvuka maestra Ive Pogorelića:

Bez zadržke i bez respekta prema partituri, kažu jedni, a drugi da je riječ o geniju! Sviranje pijanista Ive Pogorelića i na ovom, najnovijem nosaču zvuka s djelima Frédéricica Chopina polarizira. Upravo zbog toga, bezuvjetno je vrijedan preporuke! Prvo što primjećujemo: Pogorelić si uzima ekstremno mnogo vremena! Za ono što drugim pijanistima u

prosjeku treba šest minuta, on si priušti gotovo osam. No to nikad ne ide na štetu glazbene konture. Unatoč ekstremno sporim tempima, artikulacija je uvijek čista kao potok koji izvire iz glečera – i jednako tako svježja. Dinamika je ekstremna: neke pasaže svira tako tiho i sjetno kao da svira na Chopinovu pogrebu, na drugim pak mjestima tako ekspresivno i glasno kao da Chopina želi podići iz groba. Pa ipak, u svakom trenutku imamo osjećaj da nad svime ima potpunu kontrolu. Doduše, on bezrezervno i duboko uranja i ponire u komade – no nikad se u njima ne utapa. Pogorelić više nikome ništa ne treba dokazivati, i to se čuje. A ipak osjećamo: tu glazbu stvara netko istinski predan, i glasoviru i notnom tekstu. Način na koji ovdje Pogorelić uvijek ljutito i čvrsto prijanja uz note i vuče ih kao da su okovi iz kojih se pokušava osloboditi – pred slušatelja stavlja uistinu velike zahtjeve. Vrijednost ove snimke upravo je u tome što je jasno izrazila unutarnju rastrganost. Možda su drugi pijanisti Chopinovo glazbi došli bliže, ali Chopinu kao čovjeku tek rijetki. I zbog toga Pogoreliću treba oprostiti svaku ekscentričnost. Kao što je već rečeno: uobičajenim se mjerilima ovaj album ne smije mjeriti.

Christoph Prasser,

„Glazbenik ekstrema – album tjedna: 'Ivo Pogorelić Plays Chopin'“,
BR Klassik, 21. siječnja 2022.

Ono što najviše cijenim jest iskrenost; prema elegantno artikuliranoj 'izjavi o odricanju odgovornosti', glazba na ovom nosaču zvuka 'daleko je od lagane za slušanje'. To je doista istina – ovo izdanje nije za one 'slabog srca'. Međutim, svjedoči da je Pogorelić pronašao ono posebno u Chopinovo glazbi. A za mene, ono je izbor prihvaćanja umjetničke uvjerenosti, čak i ako to znači izbjegavanje uglavnom 'ugodnog slušanja'. S malo strpljenja i otvorenosti uma zasigurno ćete biti nagrađeni nizom prosvjetljujućih interpretacija.

Azusa Ueno,

„Ivo Pogorelich Plays Chopin“,
Sony Classical; The Classical Review, 14. veljače 2022.

Evo i oduševljenog prikaza maestra recitala održanog 8. veljače 2023. godine u Berlinu, u Berlinskoj filharmoniji:

Središnje mjesto u umjetnosti maestra Ive Pogorelića još uvijek ima glazba *Frédérica Chopina*. *Wilhelm Furtwängler* (ističemo: *Furtwängler!*) smatrao je da samo jedan jedini glazbenik izvan njemačke romantične tradicije stoji rame uz rame s velikim majstorima klasičke i romantizma: *Chopin!* Svatko tko *Chopinova* djela čuje u interpretaciji *Ive Pogorelića*, to odmah shvaća. *Pogorelić* je najoriginalniji, najveći interpret *Chopina* našega vremena – i to će još dugo i ostati!

Volker Tarnow,

„Ivo Pogorelić, najveći interpret Chopinove glazbe našega vremena“,
Morgenpost, 9. veljače 2023.

Kad bismo tražili poveznice između Mozartovih skladbi u prvom dijelu programa i Chopinovih u drugom, za oko bi nam zapeo koncept kojim se (barem pretpostavljam) vodio Ivo Pogorelić u sastavljanju svojega novog koncertnog programa. Oba dijela programa završavaju velikim sonatama, koje pripadaju najpopularnijim djelima obojice skladatelja. Popularnost kod šire publike ponajprije duguju svojim krajnjim stavcima: *Alla turca* (popularno nazvan *Turski marš*) zaključuje Mozartovu Sonatu u A-duru, KV 331, dok je *Marche funèbre* (*Posmrtna koračnica*) treći stavak Chopinove Sonate u b-molu, op. 35. Tim sonatama prethode nešto kraće forme: dvije Mozartove Fantazije srednje duljine trajanja (KV 397 i KV 475) te tri minijature – Chopinove Mazurke, op. 59.

Fotografija: Wikimedia, Johann Nepomuk della Croce

**LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU**
23/24

7

Počnimo ovu programsku knjižicu mislima o **Wolfgangu Amadeusu Mozartu** (Salzburg, 1756. – Beč, 1791.) koje je zapisao hrvatski pijanist i skladatelj Dejan Lazić:

Teško da postoji područje glazbe koje ne dopušta potpuno ostvarenje Mozartova genija. U svojem kratkom životu postigao je takvo savršenstvo da se slušatelj može jednostavno prepustiti glazbi i uživati u njoj. Činjenica da je Mozart posebno omiljen kod najrazličitije publike blisko je povezana s njegovim uvjerljivim kvalitetama i širokim rasponom karakterizacije. Njegov kreativni spektar tako je raznolik i suptilan da svaki slušatelj u njemu može pronaći svoju omiljenu boju. Iz njegove glazbe osjeti se da je on uistinu otvoren i iskren skladatelj. Svoje raspoloženje zna suptilno pretočiti u glazbu. Tako susrećemo njegovu duhovitost, veselje i djetinje odlike, kao i duboku osjetljivost, tugu i sentimentalnost. Izražavanje osjećaja je mnogostruko i snažno pa mnogi pogrešno shvaćaju i ocjenjuju Mozarta kao 'šaljivog' skladatelja. Takva površna ocjena jednako je opasna za svakog potencijalnog tumača Mozartove glazbe. Iako je Mozart u biti bio radosna ličnost, njegov je život obilježen i neizvjesnošću, razočaranjem i nadom... a sve se to zrcali u njegovoj glazbi.

Instrumenti s tipkama onoga doba, preteče glasovira – čembalo, klavikord, fortepiano – intenzivno su bili prisutni u izvođačkom i skladateljskom djelovanju Wolfganga Amadeusa Mozarta. U brojnim skladanim malim plesovima, ponajviše menuetima, još od najranije dobi mogla se prepoznati genijalnost toga "čuda od djeteta". Impresionirao je publiku nastupima kao briljantan pijanist (često svirajući i violinu) i improvizator, četveroručno muzicirajući i sa svojom sestrom Nannerl.

Golem je i nevjerojatan opus posvetio glasoviru: 27 glasovirskih koncerata, 18 sonata, 17 zbirki varijacija, četiri fantazije, ronda i brojne druge manje skladbe. Na području komorne glazbe glasovir je također neizostavan: šest sonata i druga djela za glasovir četveroručno, Sonata te Fuga za dva glasovira, 36 sonata te dvije zbirke varijacija za glasovir i violinu, sedam glasovirskih trija, dva glasovirska kvarteta te Kvintet za glasovir i puhače.

Mozart je u formi fantazije skladao četiri djela. Prve dvije iz 1782. danas se iznimno rijetko izvode i mnogi i ne znaju da postoje: Prva fantazija i fuga u C-duru, KV 394 i Druga fantazija u c-molu, KV 396. Za razliku od njih, dvije fantazije iz večerašnjega programa iznimno su popularne i rado izvođene. (Napomenimo i to da je Mozart skladao još jednu skladbu u toj formi – Fantaziju za mehaničke orgulje u f-molu, KV 608, iz 1791., koju je poslije obradio za glasovir četveroručno.) Iako su sve te fantazije prvotno nastajale vjerojatno kao improvizacije, skladatelj je zasigurno poznao brojne fantazije za instrumente s tipkama što ih je skladao Carl Philipp Emanuel Bach i koje su mu poslužile kao uzor.

Nastanak i svrha **Treće fantazije u d-molu, KV 397**, iz 1782. godine, pomalo su tajanstveni. Čak je i Mozartova sestra Nannerl, koja je naišla na djelo 1807. (nakon Mozartove smrti), bila iznenađena dotad nepoznatom, ali vrlo kvalitetnom skladbom. U izvornom obliku Fantazija je po svoj prilici bila fragment. Prema nekim teorijama, trebala je poslužiti kao uvod u jednu od Mozartovih sonata u D-duru – Šestu, KV 284 ili Devetu, KV 311. Djelo počinje poput improviziranoga orguljskog preludija (**Andante**), nakon kojega slijedi glavna tema (**Adagio**) koja podsjeća na tugaljivu ariju s mnogim *appoggiaturama* ili u svojem duhu možda na *Ples blaženih duša* iz Gluckove opere *Orfeji Euridika*. Tema je nekoliko puta isprekidana virtuoznim kadencama (**Presto**), a na kraju se rastapa i pretvara u nevinu melodiju nalik na pjesmu u D-duru (**Allegretto**). Mozart djelo nije dovršio, a rukopis Fantazije je izgubljen. Danas se gotovo u pravilu izvodi verzija u kojoj je posljednjih deset taktova napisao August Eberhard Müller, jedan od skladateljevih obožavatelja.

Četvrta fantazija u c-molu, KV 475, skladana je 20. svibnja 1785. godine. Iste godine objavljena je u Beču zajedno s prije skladanom Četnaestom sonatom u c-molu, KV 457. Od tada se često ta dva djela izvode zajedno (Fantazija kao svojevrсни uvod u Sonatu), no kako Mozart zaista ničim nije istaknuo njihovu povezanost, potpuno je uobičajeno da se na koncertnim podijima Fantazija izvodi samostalno. Pijanist Andrés Schiff primijetio je da je za skladanje početne teme Mozart očito bio inspiriran temom (također u c-molu) *Muzičke žrtve*, BWV 1079 Johanna Sebastiana Bacha. Naime, tijekom Bachova posjeta pruskom kralju Fridriku II., kralj je Bachu zadao temu, izazvavši ga da na nju improvizira, što je Bach i učinio. Vrativši se kući, inspiriran temom skladao je zbirku *Muzička žrtva*, koja se sastoji od dva *ricercara*, deset kanona i trio sonate. Početna mračna tema Fantazije (**Adagio**) vrluda raznim tonalitetima, nakon čega se javlja nova, svijetla tema u D-duru. Uvjeren sam da je Ludwig van Beethoven dobro poznao i

volio to djelo, jer u trenutku kad nastupi njezin **Allegro**, kao da čujemo već mladog i buntovnog Beethovena. Schiff pak ističe da je Fantazija zapravo opera u malom, u kojoj se itekako daju naslutiti elementi Mozartova *Don Giovannija*. Kao i u *Adagiu*, Mozart i tu "obilazi" tonalitete i dovodi nas u novu temu u F-duru, koja postaje sve nemirnija i pretvara se u briljantnu kadencu. Stigli smo u **Andantino** odjeljak u B-duru, koji je tonalitetno najstabilniji i najdulji, ali i on ustupa mjesto daljnjoj modulaciji i kontinuiranom c-molu **Più allegra**, koji naglašava brzu, ekspresivnu figuraciju. Prije povratka na **Tempo primo** i materijal s početka djela, obratite pozornost na uzlazni motiv u tercama koji Beethoven uključuje u prvi stavak svoje Dvadeset treće sonate u f-molu, op. 57, tzv. *Appassionata*. Nakon Sonate i Fantazije u c-molu, Mozart će skladati još jedno važno djelo u istom tonalitetu – Dvadeset četvrti glasovirski koncert, KV 417. Vrsni poznavatelj Mozarta, muzikolog Alfred Einstein, u svojoj odličnoj knjizi *Mozart* piše:

Fantazija u c-molu, KV 475, daje nam najvjerniju sliku Mozartove improvizatorske snage, njegove sposobnosti da dà oduška najvećoj slobodi i smjelosti imaginacije, najekstremnijim kontrastima ideja, najnesputanijim kombinacijama lirskih i virtuoznih elemenata; unatoč svemu, ipak je očuvana logičnost njezine strukture.

Kao što je rečeno, **Jedanaesta sonata u A-duru, KV 331**, zasigurno je najpopularnija Mozartova glasovirska sonata (odmah nakon nje vjerojatno bi bila Šesnaesta sonata u C-duru, KV 545, koju sviraju gotovo svi učenici osnovnih glazbenih škola). Prethodi joj Deseta sonata u C-duru, KV 330, a nakon nje dolazi Dvanaesta sonata u F-duru, KV 332. Taj trolist sonata skladan je vjerojatno 1783., i to možda tijekom ljetnih mjeseci koje su Mozart i njegova supruga Constanza proveli u Salzburgu (što je bila i prigoda da skladatelj predstavi Constanzu svojem ocu Leopoldu). Gotovo je sigurno da je sonate Mozart napisao imajući na umu svoje bečke učenike, jer je podučavanje bilo jedan od Mozartovih glavnih izvora prihoda tih njegovih ranih godina u austrijskoj prijestolnici. Zanimljivo je da Sonata KV 331 nema ni jedan stavak napisan u sonatnoj formi! Prvi stavak je tema s varijacijama, drugi menuet s pripadajućim trijom, a treći rondo. Nije to prvi put da je Mozart skladao varijacije kao dio svoje glasovirske sonate. Učinio je to i u nešto ranijoj i danas rjeđe izvedenoj Šestoj sonati u D-duru, KV 284, čiji treći stavak čine varijacije. Nakon Mozarta, Beethoven je nekoliko puta posegnuo za varijacijama u svojim glasovirskim sonatama (u G-duru, op. 14, br. 2; u As-duru, op. 26; u f-molu, op. 57; u E-duru, op. 109; u c-molu, op. 111). Tema Mozartovih varijacija u A-duru (**Andante**) nalikuje na *sicilianu* – polagan i miran talijanski ples u trodobnoj mjeri, s karakterističnim punktiranim ritmom. Slijedi niz od **šest varijacija**, koje sve više razvijaju i uzburkavaju glavnu temu. Prva je poput uzdaha zaostajalica, drugoj motoričnost daje triolska pratnja, dok je treća kontrastna i u pogledu tonaliteta (a-mol) i u pogledu karaktera. Četvrta kao da zvukovno priziva četveroručno sviranje koje nam predočava prebacivanje lijeve ruke preko desne. Kao što je često u Mozartovim varijacijama, *Adagio* je korišten

kao izražajna jezgra stavka, kao što je to i u petoj varijaciji. Razigrana šesta varijacija (*Allegro*) kao da nam nagoviješta ono što će se dogoditi u trećem stavku. Dražestan drugi stavak, **Menuetto**, također je u A-duru, s Trijom u D-duru (u kojem se ruke ponovno "križaju"). Treći stavak, **Alla turca. Allegretto**, inspiriran je popularnom kvaziturskom glazbom u Beču, pomodnim oblikom koji je Mozart već primijenio u svojem njemačkom *singspielu Otmica iz saraja* prethodne godine. Nakon svima dobro poznate glavne teme u a-molu, slijedi druga tema u A-duru, slična koračnici, s rastavljenim akordima koji evociraju bubnjeve janjičarskih orkestara, predaka modernog orkestra koji svira koračnice. Treća tema u fis-molu donosi niz filigranskih pasaža (koje su često prepreka amaterima u izvedbi toga stavka), a stavak završava ponovnim javljanjem blistave druge teme.

Istaknimo i to da je njemački skladatelj Max Reger skladao orkestralne *Varijacije i fugu na Mozartovu temu*, op. 132, upravo na temu prvoga stavka Mozartove Sonate, KV 331. Stavak *Alla turca* doživio je velik broj najrazličitijih obrada, poput one pijanista Fazila Saya u džezističkom stilu ili koncertne parafraze što ju je za sebe skladao Arkadij Volodos, a koja je postala toliko popularna da je danas vrlo čest dodatak na koncertima.

Mozartovu Sonatu, KV 331, Ivo Pogorelić je na svoj repertoar uvrstio 1984. godine, a Fantaziju, KV 397, 1992. godine. Oba djela izvodio je do 1995., a 1992. je ostvario studijsku snimku za Deutsche Grammophon (uz Petu sonatu u G-duru, KV 283). Godine 2016. na repertoar je uvrstio i Fantaziju, KV 475.

Evo što je Timothy Mangan, kritičar *Los Angeles Timesa*, zapisao o Pogorelićevoj izvođenju Mozartove glazbe na recitalu u Los Angelesu 1995. godine:

Ivo Pogorelić predstavio je mikroskopsko razotkrivanje pojedinosti; nježan, ekspresivan i stalno promjenjiv dodir i nepokolebljiv pogled na dugu liniju, fino i pažljivo izrađen. Bio je to Mozart velikoga opernog ansambla, koji je govorio klavijaturom. Uistinu fascinantno.

Poljskom „pjesniku glasovira“ **Frédéricu Chopinu** (Żelazowa Wola, 1810. – Pariz, 1848.) glasovir je bio sve; u njegovu opusu ne postoji djelo koje ne uključuje glasovir. Uz 17 pjesama, nekoliko komornih djela (među njima dva u g-molu – Glasovirski trio te Sonata za violončelo i glasovir) i skladbi za glasovir i orkestar (dva glasovirska koncerta i četiri zasebne skladbe), Chopinov opus koncentriran je na glasovir kao solistički instrument.

U nekima od intervjua Ivo Pogorelić je o Chopinu rekao:

Svirati Chopinovu glazbu san je svakog mladog pijanista, svakog djeteta koje uči svirati glasovir. U školama se na Chopina gleda kao na skladatelja čijim se djelima može detektirati talent učenika. Stoga učitelji, čim vide da oni to mogu, potiču učenike na učenje Chopinove glazbe

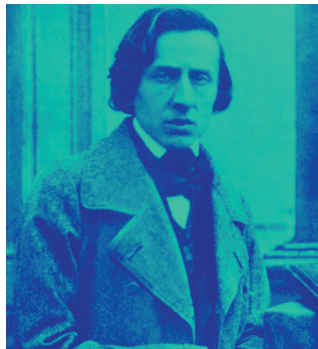
i na neki način pokušavaju otkriti ima li mladi individualac potencijala da postane umjetnik. Djeca su vrlo uzbuđena zbog učenja i izvođenja Chopina. Naravno, i ja sam bio takav. Volio sam veće i zahtjevnije skladbe, pa sam Treću sonatu u h-molu, op. 58 prvi put počeo učiti već s 15 godina. Chopina vidim kao osobu koja je imala najveći mogući raspon emocija, misli, asocijacija i fantazija. Imao je dakle sve ono čime mislimo da su blagoslovljene talentirane osobe.

No on je bio više od toga. Bio je genij. Ono što je bitno shvatiti je da je Chopinova glazba univerzalni jezik razumijevanja svih kultura i rasa na našem planetu. Jednako dotiče srca svih koji je čuju. Također se to odnosi na sve uzraste, može izazvati odgovor i kod zrelih ljudi i kod djece. Ona osvaja i trajno se nastanjuje u dušama i srcima ljudi koji je slušaju.

U svojoj knjizi *Majstori europske glazbe* naš veliki muzikolog i germanist Viktor Žmegač piše o Chopinovim mazurkama:

Razmatrajući plesne vrste (mazurke, poloneze, valcere), koji su najviše pridonijeli popularnoj predodžbi o Chopinu, mazurke su među najranijim autorovim skladbama. One su zapravo jedine koje prate njegovo stvaralaštvo od najranijih dana do posljednjih godina. Od tih šezdesetak skladbi, prva vjerojatno potječe iz pera petnaestogodišnjaka, a posljednja je nastala u godini smrti. Iako je mazurka plesna vrsta s kolektivnom, narodnom poljskom tradicijom, koja se može pratiti unazad do 16. stoljeća, Chopinove su mazurke unatoč folklornim obilježjima mahom intimne kompozicije. Znak je velike zrelosti što usprkos tuzi i sjeti u duktusu tih djela nema sentimentalnosti; naprotiv, u svakom taktu se očituje nadzor profinjene glazbene kulture. Većina Chopinovih mazurki slijedi folklorni uzorak, pa su te minijature odreda u tročetvrtinskoj mjeri sa znakovitim naglascima na drugoj ili trećoj dobi, punktiranim ritamskim figurama i triolama.

Za razliku od mnogih drugih njegovih zbirki mazurki, **Tri mazurke, op. 59**, iz 1845. godine, međusobno se ne razlikuju u velikoj mjeri. Dijeleslične karakteristike i tekture, možda s ciljem objedinjavanja zbirke. **Prva mazurka u a-molu** izrazito je kromatska, topla i bogata melodijskim i kontrapunktskim nijansama. **Druga mazurka u As-duru** zvuči gotovo plemenito i dobroćudno i u njoj Chopin posebno lijepo ističe polifonu liniju donjega glasa, koji s gornjim često isprepliće glavnu temu. Posljednja iz zbirke, **Treća mazurka u fis-molu**, nalik je na *oberek*, nacionalni poljski ples mnogo brži od mazurke. Njezina glavna tema snažna je i pomalo odrješita, za razliku od kontrastne ljupke druge teme u Fis-duru. Nakon što

Fotografija: Wikimedia, Louis-Auguste Bisson

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
23/24

11

je eksperimentirao s različitim kontrapunktskim sredstvima, Chopin rabi kromatiku i predstavlja nam zanimljive silazne kromatske akorde u pratnji.

Jedine dvije velike forme koje je Chopin skladao bile su koncert i sonata. Ostavio nam je dva glasovirska koncerta (u e-molu, op. 11 i f-molu, op. 21) te tri glasovirske sonate (u c-molu, op. 4, b-molu, op. 35 i h-molu, op. 58). Prva sonata gotovo se nikad ne izvodi (u nas ju je nedavno svirao tek pijanist Ivan Krpan), no zato mnogi pijanisti imaju i drugu i treću sonatu na svojem repertoaru (pa tako i Ivo Pogorelić).

Dvije godine nakon skladanja Dva nokturna, op. 27, Chopin je napisao stavak *Marche funèbre* (1837.). Tijekom ljeta 1839. (prvo od sedam vrlo produktivnih ljeta koje je proveo na seoskom imanju George Sand u Nohantu u francuskim provincijama) napisao je još tri stavka kako bi dovršio svoju **Drugu sonatu u b-molu, op. 35**. Djelo je objavljeno sljedeće godine (1840.) i njime je Chopin pokušavao stvoriti novu vrstu sonate, utemeljenu na tradiciji. U biti se koristio žanrom sonate kao okvirom unutar kojega se postignuća njegove ranije glazbe (figurativni obrasci etida i preludija, kantilene nokturna, pa čak i periodičnost plesnih komada) mogu spojiti u neku vrstu sinteza.

Sonata počinje četverotaktnim uvodom (**Grave**) u kojem se oktave i akordi sudbinski strovaljuju u ponor iz kojega izlazi brza, galopirajuća i nemirna glavna tema (**Doppio movimento**). Smirenje donosi lirski druga tema u Des-duru. Chopin se u provedbi prije svega bavi glavnom temom, ali također domišljato unosi ključni silazni interval uvoda, isprva nježno u desnoj, zatim snažno u lijevoj ruci. Nakon što je opširno razvio glavnu temu, mudro počinje reprizu drugom lirskom temom, povezujući stavak na kraju i aludirajući na glavnu temu u basu, dok se visoki tonovi uz akordski zamah penju do kadence B-dura.

Iako je *scherzo* u pravilu brza i vrcakasta skladba šaljiva karaktera, karakter Chopinovih *scherza* gotovo uopće nije šaljiv. Od četiri zasebne skladbe u formi *scherza* koje je napisao, tri su u molu, a tek četvrta u duru. Taj *Scherzo u E-duru*, op. 54, kao i *scherzo* – drugi stavak Treće sonate u h-molu, op. 58 (skladan u Es-duru), po karakteru i ugođaju najbliži su općem pojmu *scherza*. Prva tri *scherza* izrazito su nabijena energijom i “gestom očaja”, kako je izjavio jedan pisac. Isto se može reći i za drugi stavak, **Scherzo**, Sonate u b-molu, skladan u es-molu. Sastavljen je od oštarih oktava, skokovitih akorda i uzlaznih sekstakorda, koji kao da se kuju pod vatrom. Središnji *Più lento* u paralelnom Ges-duru nalikuju na melankolični valcer. Iako se vraćamo u karakter *scherza*, na samom kraju stavka skladatelj nas iznenađuje, prisjećajući se teme *Più lenta*, koja obgrljuje i ublažava nabijenost stavka.

Ako je suditi prema mnogim Pogoreličevim živim izvedbama Sonate u b-molu koje sam čuo, obratite pozornost na to kako pijanist, osim glavne teme trećeg stavka **Marche funèbre: Lento** (koja je u gornjem glasu i koju ionako svi čuju), ističe unutarnju izmjenu prvog i četvrtog stupnja (tonike i subdominante) te time kreira još veću tenziju i harmonijsku napetost ionako jezivog stavka. No ako koračnica emocionalno “pogađa u živac”, što li je tek sa središnjom kantilenom u Des-duru? Ona zvuči poput nokturna (možda čak onog u istom tonalitetu, op. 27, br. 2) u kojem predivnu melodiju desne ruke upotpunjuje paučinstvo tkanje lijeve. Vrijeme tu kao da staje, no povratak na koračnicu je neizbježan. Zanimljivo je da je prije Chopina i Ludwig van Beethoven skladao *Marcia funebre* kao treći stavak svoje Dvanaeste sonate u As-duru, op. 26, dok je nakon Chopina to učinio i Aleksandar Skrjabin, u četvrti stavku svoje Prve sonate u f-molu, op. 6.

**LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU**
23/24

13

Jedan od najzagonetnijih, najkraćih i vjerojatno najbržih stavaka u povijesti glazbe jest posljednji **Finale: Presto**. On nema melodiju za koju se lako možete “uhvatiti”; unisonim mrmorenjem obiju ruku Chopin prolazi klavijaturom poput impresionista i dočarava nam šuštanje vjetra na grobu.

Tri mazurke, op. 59 i *Sonata*, op. 35 bili su dio Pogoreličeva programa na Međunarodnom pijanističkom natjecanju *Frédéric Chopin* u Varšavi 1980. godine. Mazurkama se vratio 1990. i izvodio ih do 2000. godine. Sonati se vraća tijekom cijele karijere, kako to i priliči tako veličanstvenim djelima u kojima mnogi veliki umjetnici uvijek traže nešto novo i nešto više. Studijsku snimku Sonate ostvario je za Deutsche Grammophon 1981., a video snimku za Unitel/Deutsche Grammophon 1987. godine.

Organizator i nakladnik: Koncertna dvorana
Vatroslava Lisinskog, Trg Stjepana Radića 4, Zagreb
Za nakladnika: Nina Čalopek, ravnateljica
Producentica: Martina Vukšić
Urednica: Ana Unkić
Autori: Davor Merkaš (tekst biografije) i Krešimir
Starčević (tekst o djelima)

Lektorica: Rosanda Tometić
Oblikovanje i grafička priprema: Daniel Ille
Tisak: Printera Grupa d. o. o.
Naklada: 800 primjeraka
Cijena: 2,65 eura
www.lisinski.hr

**LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU**

23/24

Subota, 20. travnja 2024.

MUZIČKA AKADEMIJA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

SIMFONIJSKI ORKESTAR MUZIČKE AKADEMIJE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

EITAN GLOBERSON, dirigent

VITOMIR JANEZ ZAGODE, glasovir

U suradnji s Muzičkom akademijom Sveučilišta u Zagrebu.

Program:

Bruno Bjelinski: Divertimento za komorni orkestar

George Gershwin: Koncert za glasovir i orkestar u F-duru

Yinam Leef: Scherza i serenade

Leonard Bernstein: Simfonijski plesovi iz mjuzikla *Priča sa zapadne strane*

Koncert koji će vas pokrenuti, usrećiti, pomladiti i ispuniti dobrom energijom!

Već tradicionalni koncert Simfonijskoga orkestra **Muzičke akademije u Zagrebu** u ciklusu *Lisinski subotom* ovaj put se održava pod motom „Divertimento – glazba radosti!“ Prema riječima poznate studentske pjesme *Gaudeamus igitur* – „U veselju živimo dok smo tako mladi“, duh mladosti, polet, vedrina i dobar provod na ovome koncertu ne jamči samo odlični studentski orkestar, nego i atraktivni program! Koncert – usklađen s programskim konceptom cijele večeri – počinje *Divertimentom* Brune Bjelinskog, *ljepoduha* hrvatske glazbe koji je u svoje skladbe ‘utkivao’ zrake sunca, beskraja sreće, uzvišenu ljepotu i čistu poeziju. Na istom tragu praiskonske muzikalnosti i jarkih, vedrih tonskih boja koje će nam tijelo ispuniti serotoninom i pokrenuti duh dobrim vibracijama, nalaze se i antologijski Gershwinov *Koncert za glasovir i orkestar u F-duru* i legendarni Bernsteinovi *Simfonijski plesovi* iz mjuzikla *Priča sa zapadne strane*. Oba djela pripadaju najljepšim stranicama svjetske orkestralne literature na kojima susrećemo odjeke džez-glazbe, zanosne ritmove vrućih južnjačkih plesova pune energije (*Mambo!*), ali i velikih strasti ljubavi (*Somewhere!*) iz *Priče sa zapadne strane*! Divno je ponovno vidjeti *skyline* New Yorka prošloga stoljeća u sinestetičkom doživljaju sinkopirane glazbe s Manhattan na kojem se svađaju, zaneseno plešu i vole *Jetsi i Sharks!* I Bernstein i Gershwin bili su majstori orkestracije i briljantni skladatelji puni duha koji su pisali beskrajno zabavnu glazbu! Tim ‘projektom radosti’ ravnat će poznati dirigent, profesor jeruzalemske Akademije glazbe i plesa **Eitan Globerson**. Kao svojevrсни bonus, mladi umjetnici izvest će i *Scherza i serenade* jednoga od najpoznatijih živućih izraelskih skladatelja – Yinama Leefa.

MUZA

subotom

Izložba **MUZA subotom**

Otvorenje izložbe *MUZA subotom*, u povodu 40 godina sudjelovanja Muzičke akademije u ciklusu *Lisinski subotom*, održat će se u subotu, 20. travnja 2024. u 18.30 sati u predvorju Velike dvorane *Lisinski*. Svi posjetitelji Dvorane izložbu mogu razgledati tijekom održavanja javnih priredbi u Velikoj dvorani, najkasnije do subote, 25. svibnja 2024. Za skupne posjete molimo prethodnu najavu na e-adresu: marketing@lisinski.hr

Organizatori izložbe: Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu i Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog

Autorice izložbe: Ana Čizmić Grbić i Ivana Klajzner

Suradnice: Lora Breški i Magda Galić

Grafički dizajn: Emil Šimik

LISINSKI

Lisinski i Zagrebačka filharmonija predstavljaju

ZAGREBAČKO GLAZBENO PROLJEĆE

25. – 28. travnja 2024.

ORGULJE – KRALJICA INSTRUMENATA

Partneri:

ZAGREBAČKI
SOBLIST

Pokrovitelj:

GRAD
ZAGREB

www.lisinski.hr